

Universiteit Utrecht

Nominale geslachtstoewijzing door moedertaalsprekers van het Nederlands

Eva den Uijl

Studentnummer: 6295010

Bachelorscriptie Taalwetenschap

Faculteit Geesteswetenschappen

31 januari 2020

Begeleider: dr. J.L. Tellings

Tweede lezer: dr. J. Zwarts

Samenvatting: Om in het Nederlands te bepalen of een zelfstandig naamwoord het lidwoord *de* of *het* meekrijgt, moet de spreker weten tot welk geslacht betreffend zelfstandig naamwoord behoort. Hoewel veel sprekers een intuïtie hebben over lidwoorden, en daarmee over genus, is er weinig bekend over het toewijzen van genus door moedertaalsprekers van het Nederlands. Dit fenomeen wordt in dit onderzoeksvorstel belicht met de hypothese dat commuun genus voor nomina als de standaardvorm wordt gezien. Verder zal met behulp van pseudowoorden inzicht worden verkregen over mogelijke semantische en morfologische factoren die een rol spelen in het proces van geslachtstoewijzing. De resultaten laten zien dat vooral semantische kenmerken aanknopingspunten kunnen bieden voor volwassen sprekers van het Nederlands en bieden geen ondersteuning voor de gestelde hypothese dat er een standaardvorm bestaat.

Kernwoorden: geslachtstoewijzing, lidwoorden, nominaal geslacht, geslachtssystemen

INHOUDSOPGAVE

Inhoudsopgave	2
1. Inleiding	3
2. Theoretisch kader	6
2.1 Genus in natuurlijke talen	6
2.2 Genustoewijzing en gender retrieval	8
2.3 Complexiteit van genus in het Nederlands	9
2.4 Invloedsfactoren bij genustoewijzing in het Nederlands	10
3. Methode	12
3.1 Participanten	12
3.2 Materiaal	12
4. Resultaten	15
4.1 Analyse versie A	15
4.2 Analyse versie B	16
4.3 Analyse versie A en B	17
5. Discussie	19
6. Referenties	22
7. Bijlagen	24
7.1 Bijlage A	24
Bijlage A.1: Resultaten versie A	26
7.2 Bijlage B	28
Bijlage B.1: Resultaten versie B	31

1. INLEIDING

Woordgeslacht is in veel talen een interessant en complex fenomeen. Een van de redenen voor de complexiteit van woordgeslacht in het Nederlands is dat gender-kenmerken niet morfologisch op de zelfstandige naamwoorden worden uitgedrukt. Een van de manieren om indirect het woordgeslacht te achterhalen, is aan de hand van het lidwoord waarmee een bepaald zelfstandig naamwoord voorkomt. Over het algemeen zullen moedertaalsprekers van het Nederlands bijna intuïtief aanvoelen wanneer ze *de* moeten gebruiken en wanneer ze *het* moeten gebruiken, zonder hier een expliciete uitleg voor te kunnen verschaffen. Het ontbreken van gender-kenmerken op Nederlandse nomina, in combinatie met gebrek aan literatuur welke factoren mogelijk invloed hebben op nominale genustoewijzing door moedertaalsprekers van het Nederlands, maakt genus een raadselachtig fenomeen.

Hoewel veel literatuur gericht is op het verwerven van woordgeslacht door tweede taalleerders, en op het ophalen van woordgeslacht uit het mentale lexicon door moedertaalsprekers, is er weinig bekend over de manier waarop moedertaalsprekers van het Nederlands genus verwerven, en welke overwegingen zij bewust of onbewust maken bij de keuze tussen het toewijzen van de lidwoorden *de* en *het* aan nomina. Voor veel sprekers geldt dat zij geen duidelijke verklaring kunnen geven waarom zij denken dat een bepaald nomen een *de-woord* (non-neuter of commuun genus) of een *het-woord* (neuter of onzijdig genus) zou zijn. Het toewijzen van geslacht gebeurt ogenschijnlijk intuïtief. De poging om de vermeende intuïtie die moedertaalsprekers te kunnen bevatten begint bij onderzoek naar de verwerving van genus door kinderen. Inzicht in hoe dit proces bij kinderen plaatsvindt, biedt mogelijk inzicht in genustoewijzing door volwassen sprekers van het Nederlands. Verschillende onderzoeken naar de verwerving van het Nederlandse geslachtssysteem bij kinderen laten zien dat *het*-woorden voor problemen zorgen (Van der Velde, 2004; Blom, Poliřenská & Weerman, 2008). In haar onderzoek beschrijft Van der Velde (2004) de moeite die Nederlandse kinderen ondervinden met het verwerven van genus. Nederlandse kinderen blijven tot op redelijke late leeftijd *de*-woorden overgeneraliseren. Het foutieve gebruik van genus voor onzijdige zelfstandige naamwoorden is tot het zevende levensjaar geobserveerd.

Er zijn verschillende verklaringen te geven voor het feit dat het ogenschijnlijke triviale proces van genustoewijzing voor nomina in het Nederlands complex in elkaar zit. Allereerst

dragen Nederlandse nomina geen gendermarkeringen zoals in Romaanse talen vaak wel het geval is. In laatstgenoemde zijn gender-kenmerken op het nomen waar te nemen. Voor het Spaans, Italiaans en Portugees geldt bijvoorbeeld dat woorden die eindigen op *-a* doorgaans feminien zijn. In tegenstelling tot verschillende talen waarin nomina genusonderscheidende affixen bevatten, gebeurt Nederlandse nominale genustoewijzing grotendeels willekeurig. Enerzijds kunnen sprekers van het Nederlands aan het lidwoord waar een bepaald nomen mee voorkomt zien tot welk genus dit woord behoort. Anderzijds moet een spreker eerst weten tot welk genus het nomen behoort alvorens een keuze te maken voor het passende lidwoord.

Als tweede zorgt het feit dat slechts 25 procent van de zelfstandige naamwoorden in het Nederlands onzijdig zijn (Van Berkum, 1997) ervoor dat een genustoewijzing een ingewikkeld verschijnsel is. Niet alleen is het neuter genus veel minder sterk vertegenwoordigd binnen de Nederlandse taal, door de introductie van leenwoorden uit bijvoorbeeld het Engels, die doorgaans als lidwoord *de* krijgen, neemt dit percentage vermoedelijk steeds verder af. Kolkman (2011) voorspelt zelfs dat het lidwoord *het* op den duur helemaal uit de Nederlandse taal zal verdwijnen.

Het lage aantal voorkomens van nomina met neuter genus in combinatie met het feit dat kinderen lang moeite hebben met genustoewijzing, zou enerzijds kunnen suggereren dat de intuïtie die moedertaalsprekers lijken te hebben voor nominaal genus een fenomeen is dat zich later ontwikkelt. Anderzijds zou kunnen worden betoogd dat intuïtie voor woordgeslacht niet bestaat, maar dat dit slechts een tijds effect is. In dit geval zou men een algemeen genus als standaard kenmerk zien van nomina, tenzij er op enige manier bewijs verschaft wordt voor het tegengestelde. Met andere woorden zouden sprekers dus standaard uitgaan van *de* als passend lidwoord en leren zij *het* aan als uitzondering op deze regel. De vraag die centraal zal staan in dit onderzoek is op welke manier moedertaalsprekers van het Nederlands geslacht toewijzen aan nomina. Door verschillende factoren die mogelijk een rol spelen bij genustoewijzing in het Nederlands met behulp van pseudoworden inzichtelijk te maken, zal gepoogd worden een antwoord te formuleren op de centrale vraag.

In deze scriptie zal een voorstel voor een experimenteel onderzoek worden gedaan waarmee getracht kan worden antwoord te geven op de vraag op welke manier moedertaalsprekers van het Nederlands genus toewijzen aan nomina. Dit onderzoeksvoorstel zal gericht zijn op

moedertaalsprekers van het (Standaard) Nederlands. De onderzoeksvraag zal vanuit twee verschillende invalshoeken worden benaderd. Ten eerste zal in dit onderzoek het uitgangspunt van het bestaan van een standaardvorm worden onderzocht. Sprekers zouden commuun genus voor nomina als de standaardvorm zien. In het geval dat neuter genus aangeleerd zou worden als een uitzondering op de regel, zouden de moeilijkheden die tweede taalleerders ondervinden met Nederlands nominaal genus verklaren aan de hand van tijd. Het kost immers tijd om elke uitzondering op een geldende regel afzonderlijk aan te leren. Ten tweede zal toewijzing van het genus systematisch worden benaderd in een poging de hypothese te toetsen. Aan de hand van mogelijke semantische en morfologische factoren zal geprobeerd worden inzicht te verkrijgen in het proces van genustoewijzing. Hierbij wordt onder andere onderzocht of semantische categorie van het zelfstandige naamwoord een rol speelt bij het maken van keuze voor genus. In dit onderzoek zal getracht worden het belang van deze factoren te testen met behulp van pseudowoorden.

2. THEORETISCH KADER

Om genus in het Nederlands inzichtelijk te maken, zal in dit hoofdstuk een beeld worden geschetst van genus in het algemeen, en zal dieper worden ingegaan op de verschillende factoren die genus in het Nederlands een grammaticaal probleemgeval maken voor de leerder van het Nederlands.

2.1 GENUS IN NATUURLIJKE TALEN

In natuurlijke talen met nominaal genus behoren alle nomina tot een bepaald geslacht. Zoals eerder vermeld maakt het Nederlandse geslachtssysteem onderscheid tussen neuter en non-neuter. Tot het non-neuter geslacht behoren zowel mannelijke als vrouwelijke nomina. Het samengaan van deze twee genera tot één genus, is het gevolg van deflexie van het naamvalsysteem in het Middelnederlands. Het Middelnederlandse genussysteem werd gekenmerkt door naamvallen die in de loop van de afgelopen eeuwen grotendeels zijn verdwenen (Geerts, 1966; Audring, 2009). Binnen een taal die een naamvalsysteem kent neemt geslacht een prominentere rol in. Er is immers expliciete kennis nodig van geslacht om een grammaticaal correcte zin te kunnen vormen waarin alle elementen binnen de zin een markering van genus dragen. Het samengaan van mannelijke en vrouwelijke nomina tot een algemeen genus heeft als gevolg dat het overgrote deel van alle Nederlandse nomina de-woorden zijn. Tot het neuter genus behoort het definitieve lidwoord *het*, tot het non-neuter genus behoort het definitieve lidwoord *de*. Het onbepaalde lidwoord *een* kan voorkomen met alle enkelvoudige nomina ongeacht geslacht. Het lidwoord *de* gaat altijd vooraf aan nomina die meervoud uitdrukken, ongeacht nominaal geslacht in het enkelvoud. Omdat deze scriptie gericht is op het gebruik van *de* en *het* als marker van genus, zullen het onbepaalde lidwoord *een* en de meervoudige vormen van nomina buiten beschouwing gelaten worden.

Om te kunnen onderzoeken hoe sprekers van het Nederlands genus toewijzen aan nomina, is het van belang een duidelijke definitie te hebben van genus. Hockett (1958) omschrijft genus als klassen van nomina weerspiegeld in het gedrag van bijbehorende woorden. Verder beschrijft hij dat geslachtssystemen gekarakteriseerd zijn door de aanwezigheid van *gender agreement*. Deze *agreement* kan het best worden uitgelegd als een overeenkomst van eigenschappen tussen twee semantische eenheden van verschillende grammaticale klassen. Vaak is de aanwezigheid van gender-markeringen een manier om deze *agreement* in verschillende

talen, zoals het Frans en Italiaans, te observeren. Hoewel er in het Nederlands sprake is van minimale aanwezigheid van weerspiegeld gedrag in bijbehorende woorden, is er wel sprake van *gender agreement*. Voorbeelden (1) en (2) illustreren het verschil in gendermarkeringen tussen Nederlands en Frans.

(1)	a. Le	grand	bureau	b. La	grand-e	chaise
	det.M	groot[M]	bureau[M]	det.F	groot-F	stoel[F]
		'Het grote bureau'			'de grote stoel'	
-
(2)	a. De	grote	familie	b. Het	grote	kind
	det.C		familie[C]	det.N		kind[N]

Zoals blijkt uit gegeven voorbeelden hebben zelfstandige naamwoorden in het Nederlands over het algemeen geen genderspecifieke vorm waardoor indicatie van het genus, aan de hand van enkel nomina, nagenoeg onmogelijk is. Desalniettemin zijn de verschillende genera van *determiner* en nomina met elkaar in overeenstemming. Hierdoor zal ondanks de verborgen *agreement*, elke moedertaalspreker van het Nederlands aanvoelen dat het ontbreken van deze *agreement* zal leiden tot ongrammaticaliteiten zoals geïllustreerd in voorbeeld (3).

- (3) a. De grote familie / * Het grote familie
 b. Het grote kind / *De grote kind

Het onderscheid tussen neuter en non-neuter in het Nederlands voor nomina is voornamelijk terug te zien bij gebruik van lidwoorden, voornaamwoorden, possessieven en adjectieven (Kraaikamp, 2017). Voor de opzet van dit onderzoek is gekozen voornamelijk te focussen op lidwoorden, andere grammaticale categorieën vallen buiten de kaders van deze onderzoeksopzet.

Hoewel geslacht in de meeste natuurlijke talen een integraal onderdeel is, dient geslacht van nomina vergeleken met andere grammaticale categorieën geen specifiek doel (Kraaikamp, 2017). Mede daarom is het gegeven dat moedertaalsprekers van het Nederlands zelfs zonder de aanwezigheid van gendermarkeringen op nomina, onderscheid kunnen maken tussen verschillende genera een interessant verschijnsel. Hoewel voor elke natuurlijke taal met een

geslachtssysteem geldt dat nominaal genus grotendeels arbitrair is, neemt genus in andere talen dan het Nederlands een prominentere rol in. Onderzoek naar verwerving van grammaticaal genus bij kinderen laat zien dat kinderen die Romaanse talen leren veel eerder correct gebruik maken van lidwoorden dan Nederlandse kinderen (Van der Velde, 2004). In dit onderzoek werden 38 Nederlandse en 36 Franse kinderen tussen de 3;3 en 6;7 jaar oud bestudeerd aan de hand van taalbegrip en taalproductie. Resultaten van dit onderzoek laten zien dat Nederlandse kinderen veel langer lidwoorden weglaten dan dat Franse kinderen dat doen. Een opvallende ontdekking die zij deed in dit onderzoek is dat Nederlandse kinderen veel vaker foutief commuun genus gebruiken, waar Franse kinderen foutloos onderscheid kunnen maken tussen verschillende genera. De moeilijkheden die Nederlandse kinderen ondervinden bij genustoewijzing uit zich in het gebruik van “de” als lidwoord voor nagenoeg alle zelfstandige naamwoorden. Het idee dat commuun genus voor Nederlandse kinderen de standaardvorm is, kan met behulp van deze bevindingen worden ondersteund. Deze resultaten bieden aanleiding om uit te zoeken of de voorkeur voor non-neuter van tijdelijke aard is, of dat deze voorkeur mogelijk in het volwassen leven van moedertaalsprekers nog steeds te observeren is. Door de vergelijking van Franse en Nederlandse kinderen weten we dat kinderen al op jongere leeftijd in staat zijn genus op te halen uit hun lexicon (Van der Velde, 2004), waardoor de gevonden problemen zich waarschijnlijk binnen het domein van genustoewijzing bevinden. De opzet van dit onderzoek, alsmede de resultaten, zullen worden verklaard in het licht van genustoewijzing. Met behulp van pseudowoorden zal geprobeerd worden inzicht te verkrijgen in dit proces. Hoewel in dit onderzoeksvorstel de focus vooral op het proces van genustoewijzing ligt, zal door het gebruik van bestaande (en door de onderzoeker verondersteld bekende) woorden ook het proces van gender retrieval besproken. Daarnaast kan mogelijk een eventuele standaardvorm of voorkeursgenus worden bepaald door gebruik van bekende nomina.

2.2 GENUSTOEWIJZING EN GENDER RETRIEVAL

Tijdens het opzetten van een onderzoek gericht op de factoren die mogelijk een rol spelen bij nominale genustoewijzing, is het van belang om rekening te houden met het onderscheid tussen *gender retrieval* en *gender assignment* (genustoewijzing). Het verschil tussen beide wordt in de literatuur als volgt beschreven: genustoewijzing heeft betrekking op de kennis die sprekers hebben over de structuur van het geslachtssysteem in hun moedertaal, met behulp van deze

kennis zijn zij in staat om een keuze te maken tussen verschillende genera.

Gender retrieval wordt gedefinieerd als het mechanisme dat verantwoordelijk is voor het ophalen van nominaal geslacht door de spreker, tijdens het vormen van een uiting (Schwichtenberg & Schiller, 2004). Gender retrieval heeft dus enkel betrekking op nomina waartoe de spreker toegang heeft in zijn mentale lexicon, terwijl genustoewijzing het fenomeen beschrijft waarin de spreker de keuze tussen genera maakt voor een nieuw woord, alvorens het in zijn of haar mentale woordenboek op te slaan. Verscheidene onderzoeken naar geslachtssystemen in natuurlijke talen zijn grotendeels gericht op het mechanisme van *gender retrieval*. Naar schatting halen sprekers elke 10 seconden nominaal genus op uit hun mentale lexicon (Van Berkum, 1997). Dit is een zeer relevant en breed bestudeerd fenomeen binnen de psycholinguïstiek. Bijna onvermijdelijk is hierdoor het proces van genustoewijzing in de vergetelheid geraakt, ondanks de evengoed hoge relevantie (Schwichtenberg & Schiller, 2004). Vanzelfsprekend kan het ophalen van geslacht uit het mentale lexicon enkel plaatsvinden wanneer het genus van een bepaald nomen eerder al door genustoewijzing in het mentale lexicon is opgeslagen, of wanneer een spreker het genus van een nomen al op een andere manier heeft kunnen opslaan in zijn of haar mentale lexicon. Het toewijzen van genus is als het ware de eerste stap in het verwerven van het geslachtssysteem in het Nederlands.

2.3 COMPLEXITEIT VAN GENUS IN HET NEDERLANDS

Door Booij en Audring (2009) zijn verschillende problemen met genus in het Nederlands geformuleerd. Zo beschrijven zij dat er geen eenduidige correlatie met semantische, morfologische of fonologische eigenschappen is, wat een probleem oplevert voor de verwerving en toewijzing van genus. Het tweede probleem waar sprekers van het Nederlands tegenaan lopen is dat de feitelijke vaststelling van het genus van een nomen altijd indirect moet plaatsvinden. Met andere woorden kan het genus van nomina dus alleen worden bepaald aan de hand van zijn invloed op andere woorden in de syntactische context (Booij & Audring, 2009).

2.4 INVLOEDSFACTOREN BIJ GENUSTOEWIJZING IN HET NEDERLANDS

2.4.1 MORFOLOGISCHE KENMERKEN

Hoewel geldt dat er geen systematische formele criteria zijn waaraan genustoewijzing voor nomina onderhevig is, zijn er wel een aantal morfologische eigenschappen die in veel gevallen verband houden met het genus (Geerts, 1984; Kraaikamp, 2017). Als voorbeeld zijn nomina met de suffix *-ing* over het algemeen non-neuter en komen daarom enkel voor met het lidwoord *de*. In het Nederlands zijn verkleinwoorden altijd neuter. Zelfs bij het verkleinen van een zelfstandig naamwoord met een algemeen genus, zoals in ‘de spiegel’ en ‘het spiegeltje’, krijgt het zelfstandige naamwoord altijd neuter genus. Tabel 1 geeft een weergave van de prefixen en suffixen die gelinkt zijn aan het genus van nomina in het Nederlands. Hoewel in de beschikbare literatuur veelal over affixen wordt gesproken, wordt in de tabel over de locatie van lettergrepen gesproken. Omdat affixen in de taalkunde de betekenis hebben tot een verbuiging of een derivatie te leiden, is voor verschillende genoemde vormen te beargumenteren dat we simpelweg met een lettergreep te maken hebben. Voor alle gegeven morfologische kenmerken geldt dat er een tal van uitzonderingen te verzinnen zijn, mede daarom worden deze kenmerken hier niet als regels aangeduid.

Tabel 1: Morfologische kenmerken die in veel gevallen genus van het nomen indiceren.

Positie lettergreep	Vorm	Genus
Laatste	-heid, tuur, -iek, -nis, -de, -ij, -ing, -ica, -(i)teit, -ide, -ode, -sis, -tis,	Non-neuter
Laaste	-isme, -ment, -sel, -um, -asme, -gram (Griekse leenwoorden),	Neuter
Eerste	Be-, ge-, ver-, ont-, -(p/t)je	Neuter

2.4.2 SEMANTISCHE CATEGORIE

Een andere factor die vermoedelijk een rol speelt bij genustoewijzing aan nomina in het Nederlands, is de semantiek. Corbett (1991:11) beschrijft dat er geen geslachtssystemen bestaan die geheel gebaseerd zijn op woordvorm, zonder invloed van semantische factoren. Alle

systemen vertonen ten minste een aantal semantische *assignment rules*. In het Nederlands bestaan dus naast een aantal morfologische kenmerken die verband houden met het genus, ook een aantal semantische regels voor genustoewijzing. Voor een aantal semantische categorieën geldt dat zij altijd een nomen met neuter genus aanduiden. Om te beginnen behoren de namen van metalen, veel andere nomina die materialen beschrijven en windrichtingen altijd tot het neuter genus. Enkele voorbeelden hiervan zijn de volgende: ‘het ijzer’, ‘het metaal’, ‘het beton’, ‘het Noorden’ en ‘het Westen’. Verder zijn namen van steden, landen en andere geografische domeinen onzijdig wanneer ze in combinatie met een bepaald kenmerk voorkomen. Een voorbeeld: “het Berlijn van voor de oorlog.” Om te vervolgen zijn de meeste namen van sporten en spellen onzijdig zoals ‘het schaken’ en ‘het voetbal’. Voor bepaalde nomina geldt dat verandering in genus ook een verandering in betekenis en semantische categorie teweeg brengt. Wanneer we het als sprekers hebben over voetbal als sport, spreken we over ‘het voetbal’, maar uiteraard is ‘de voetbal’ ook grammaticaal correct. Het verschil tussen beiden is echter dat in het laatste geval ‘een bal om mee te voetballen’ wordt bedoeld. Tot slot behoren ook namen van talen tot het onzijdige geslacht (Geerts, 1984).

Behalve semantische categorieën die neuter indiceren, bestaan er ook een aantal gevallen waarin het nomen altijd behoort tot commuun genus wanneer dit een concept binnen deze categorie uitdrukt. Om te beginnen zijn namen van seizoenen altijd mannelijk of vrouwelijk: ‘de lente’ en ‘de herfst’, evenals nomina die een persoon met een bepaald beroep uitdrukken. Zo spreken wij in het Nederlands altijd over ‘de kok’ en ‘de pottenbakker’. Tot slot krijgen ook de meeste namen van planten en vruchten als lidwoord *de* omdat zij tot het commuun genus behoren. Hoewel het Nederlands als taal gekenmerkt wordt door de vele uitzonderingen op de bestaande regels, geldt voor de genoemde semantische categorieën als gendermarkering een minimaal aantal uitzonderingen.

Kort samengevat zijn er dus verschillende factoren die een indicator kunnen zijn voor nominaal genus in het Nederlands zoals morfologische kenmerken en semantische categorie. Daarbij wijzen besproken onderzoeken uit dat neuter genus een probleemgeval lijkt te zijn in het Nederlands, waardoor er binnen de literatuur door verschillende onderzoekers (Van der Velde, 2004; Kolkman, 2011) gesproken wordt over commuun genus als standaardvorm. Toch is er nog weinig kennis over genustoewijzing aan nomina door moedertaalsprekers. De volgende vraag

staat daarom centraal: “Op welke manier wijzen moedertaalsprekers van het Nederlands genus toe aan nomina?”

3. METHODE

Om antwoord te kunnen geven op de vraag op welke manier moedertaalsprekers van het Nederlands geslacht toewijzen aan nomina, zal een experimenteel onderzoek worden uitgevoerd. Het voorgestelde onderzoek is aan de hand van een pilot getest. In dit hoofdstuk wordt beschreven hoe de pilotstudie is uitgevoerd.

3.1 PARTICIPANTEN

Omdat in verschillende varianten van het Nederlands, zoals in Zuidelijke dialecten, nog steeds onderscheid wordt gemaakt tussen mannelijk en vrouwelijk (Audring, 2009:94), worden in de opzet van dit onderzoek enkel participanten geïnccludeerd die sprekers zijn van (Noordelijk) Standaard Nederlands. Voor deze pilot zijn 20 participanten gevraagd één van de twee ontworpen versies van de vragenlijst in te vullen. Alle participanten zijn volwassenen tussen de 18- 59 jaar. In totaal hebben 15 vrouwen en 5 mannen deelgenomen aan dit onderzoek.

3.2 MATERIAAL

Om een antwoord op de hoofdvraag te kunnen formuleren zijn twee verschillende vragenlijsten opgesteld. Bij het ontwerpen van deze vragenlijsten is rekening gehouden met de vermoedelijke factoren die in een rol spelen in het toewijzen van genus in het Nederlands. Als beschreven door Booij en Audring (2009) kan door het bestaan van genus als grammaticale categorie niet worden volstaan met een analyse geheel gebaseerd op woordvorm. Voor een analyse gericht op woordgeslacht kunnen in de architectuur van de grammatica minstens drie niveaus worden onderscheiden: het fonologisch niveau, het niveau van de syntactische / morfologische structuur, en het semantisch niveau. Deze ‘tripartite parallel architecture’ (Booij, 2005 uit: Jackendoff, 2002) is de inspiratie geweest voor het ontwerp van dit onderzoek. Hoewel Jackendoff (2002) drie niveaus beschrijft, zijn bij het ontwerpen van de vragenlijsten enkel de niveaus van morfologische structuur en de semantiek in acht genomen. De keuze om enkel deze twee niveaus op te nemen in de vragenlijst is gemaakt met als voornaamste reden de wijze waarop het materiaal aan de participanten werd aangeboden. Omdat participanten in de opzet van dit onderzoeksvoorstel worden voorzien van een papieren vragenlijst, is er voor gekozen om de fonologische factoren die mogelijk een rol spelen buiten beschouwing te laten. De hypothese dat

sprekers van het Nederlands een voorkeur hebben voor “de” is getest aan de hand van twee vragenlijsten die ieder één van de twee niveaus belichten.

In het ontwerp van versie A (zie bijlage A) staan morfologische kenmerken die mogelijk een rol spelen bij genustoewijzing centraal. In deze versie werden verschillende pseudowoorden zonder context aangeboden, zodat er geen effect kan zijn van semantische categorie. Voor de opzet van deze lijst zijn er woorden gevormd aan de hand van morfologische regelmatigheden zoals eerder beschreven. Daarnaast zijn ook pseudowoorden opgenomen in de lijst die niet voldoen aan deze regels. De verschillende woorden zijn gerandomiseerd aangeboden in combinatie met fillers. Om het optreden van een volgorde effect te voorkomen, zijn de aangeboden fillers gericht op spelling. Met aftrek van de fillers zijn er totaal 47 vragen aangeboden aan 10 participanten. Voor 18 van de vragen was commuun genus de target response en voor 18 vragen was neuter de target response (TR). De overige vragen bestonden uit nomina die zowel tot neuter als commuun genus behoren.

In het ontwerp van versie B (zie bijlage B) staat de semantische categorie van zelfstandige naamwoorden centraal. Zoals in het theoretische kader besproken, markeren de namen van metalen en de meeste materialen, windrichtingen, sport en spellen evenals namen van steden, landen en andere geografische domeinen neuter genus. Daartegenover staan semantische categorieën die commuun genus indiceren zoals namen van seizoenen, nomina die een persoon met een bepaald beroep uitdrukken, en de meeste namen van planten en vruchten.

In deze versie werden verschillende pseudowoorden met context aangeboden, om de invloed van semantische categorie te kunnen toetsen. In deze korte verhaaltjes zijn de pseudowoorden gerandomiseerd aangeboden in combinatie met fillers. De pseudowoorden in de opzet van deze lijst voldoen niet aan de morfologische regels voor genus, om te voorkomen dat verschillende factoren invloed zouden kunnen hebben op de keuze voor geslacht. Exclusief fillers werden 24 vragen aangeboden, voor 9 vragen was de target response commuun genus en voor 6 vragen was dit neuter. De overige vragen konden zowel met “de” als “het” worden beantwoord, voor deze nomina geldt dat er aan de hand van de context geen duidelijke semantische categorie was te bepalen.

In beide versies van de vragenlijst was de taak van de participant om een keuze te maken tussen de twee aangeboden opties: de of het. Bij twijfel tussen de twee opties, of in het geval dat de participant van mening was dat beide opties juist waren, werd de opdracht gegeven een keuze te maken voor de voorkeursoptie.

De twee verschillende versies van de vragenlijst zijn geprint en uitgedeeld aan respondenten van de Universiteit Utrecht en binnen de familiale- en vriendenkring van de onderzoeker. Het bepalen van genus van nomina is gedaan met behulp van het Van Dale woordenboek.

4. RESULTATEN

De pilotstudie is uitgevoerd om een eerste indruk te krijgen over het onderzoeksgebied, om te testen of de beoogde doelgroep geschikt is om antwoord te verkrijgen op de hoofdvraag, alsmede om de verschillende versies van de ontworpen vragenlijst te testen. De ingevulde vragenlijsten zijn verzameld en de gegeven antwoorden zijn bestudeerd. Vanwege het kleine aantal participanten dat heeft deelgenomen aan de pilotstudie van dit onderzoeksvoorstel, kunnen de resultaten niet geanalyseerd worden aan de hand van een statistische toets. Desalniettemin zullen de gegeven antwoorden worden besproken en eventueel opvallende zaken zullen in dit hoofdstuk worden belicht. Analyse van de resultaten zal worden gedaan in het kader van de gestelde hypothese dat sprekers van het Nederlands een voorkeur hebben voor commuun genus (“de”) en neuter genus aanleren als uitzondering op de regel.

Tabel 2 geeft de resultaten weer van vragenlijst A en vragenlijst B. De opvallendste zaken zullen per versie nader worden toegelicht in sectie 4.1 en 4.2. Een totaalbeeld van de resultaten zal worden geschetst in sectie 4.3.

Tabel 2: Resultaten van vragenlijst A (links) en vragenlijst B (dikgedrukt) in absolute aantallen en in percentages van het totaal. Antwoorden zijn per categorie gesorteerd op versie.*

	Absoluut aantal keer gekozen		Deel van het totaal		TRR %	
Neuter	291	133	63,4%	53,2%	65,9%	72,6%
Non-neuter	168	117	36,6%	46,8%	82,4%	80%

**Voor de volledige lijsten met gegeven antwoorden zie bijlagen A.1 en B.1.*

4.1 ANALYSE VERSIE A

In versie A stonden morfologische kenmerken die mogelijk een rol spelen bij genustoewijzing centraal. Hoewel in deze vragenlijst een gelijk aantal neuter als commuun genus targets zijn opgenomen, is er groot verschil te zien in aantallen van gekozen lidwoorden. In

slechts 168 gevallen kozen participanten voor “de” als passend lidwoord, tegenover 291 keer “het”.

In de resultatenlijsten is ook het percentage van target responses (TR) opgenomen. Voor non-neuter targets geldt een *target response rate* (TRR) van 65,9%, opvallend genoeg is de TRR voor neuter targets 82,4%. Een opvallend fenomeen is de keuze bij pseudowoorden die eindigen op –*ica* en –*iek*. Deze uitgangen zouden volgens morfologische kenmerken wijzen op commuun genus, maar wordt slechts in 20-50% van de gevallen beantwoord op TR. Voor de neuter targets die zijn opgenomen in de vragenlijst geldt dat er slechts één geval onder de 70% TR zit. Het pseudoword *tegrang* werd maar in 3 gevallen door de proefpersonen als neuter geclassificeerd. Het feit dat participanten in 72,6% van de gevallen voor neuter kiezen, lijkt in strijd te zijn met de hypothese dat er een voorkeur bestaat voor commuun genus.

4.2 ANALYSE VERSIE B

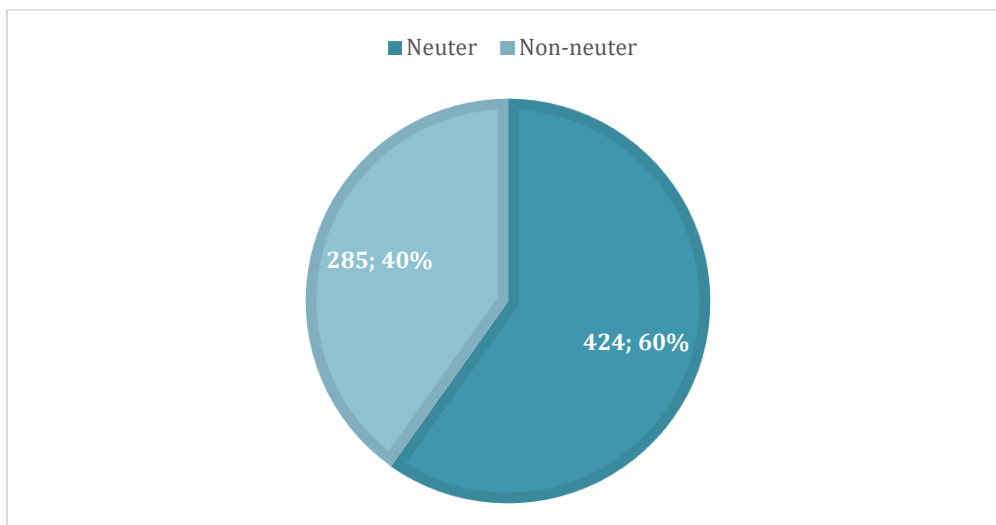
In deze versie van de vragenlijst is in totaal 117 keer een zelfstandig naamwoord als commuun genus geclassificeerd, tegenover 133 keer neuter genus. In de gevallen waarin semantische categorie een aanknopingspunt moest bieden voor de participanten om een keuze te kunnen maken tussen genera, lijkt dit ook daadwerkelijk het geval te zijn geweest. In 77,7% van de gevallen kozen participanten voor de TR optie. Verder bleek er welverschil te zijn tussen verschillende semantische categorieën. De pseudowoorden werden in deze versie in context aangeboden om een beeld te krijgen of sprekers genus toewijzen aan de hand van semantische categorie van het zelfstandige naamwoord. De verschillende semantische categorieën; personen, fruit, sport en spel, plant- en dierennamen en materiaal, zijn afzonderlijk van elkaar geanalyseerd. Voor de pseudowoorden die personen of fruitsoorten omschreven, geldt een *target response rate* tussen de 80 en 100%. Met targets die een plant of een materiaal aanduiden hadden proefpersonen meer moeite. In slechts 60% van de gevallen kozen proefpersonen voor TR bij woorden die een plantensoort moesten uitdrukken en in 70% van de gevallen kozen proefpersonen voor de TR in het geval dat de context een materiaal suggereerde als betekenis van het aangeboden pseudoword.

Het feit dat participanten in 53,2% van de gevallen voor neuter kiezen lijkt te duiden op een keuze op kansniveau voor alle nomina waarvoor geen duidelijke semantische categorie kon worden bepaald aan de hand van de context.

4.3 ANALYSE VERSIE A EN B

Alle gegeven antwoorden in zowel versie A als versie B, zijn bij elkaar opgeteld voor een totaalanalyse. De volgende resultaten kunnen hierdoor worden weergegeven: In totaal hebben participanten 285 keer gekozen voor commuun genus, tegenover 424 neuter. In 59,8 % van de gevallen kozen de participanten dus voor “het” als passend lidwoord. Grafiek 1 illustreert de gemaakte keuzes door participanten in alle targets van de vragenlijst, voor zowel de opgenomen pseudowoorden als de tweeslachtige nomina.

Grafiek 1: Totaal aantal voorkomens van keuzes voor neuter en commuun geslacht in de resultaten van de twee verschillende vragenlijsten. Resultaten in absolute aantallen (l) en in percentages weergegeven.

Een vergelijking van de absolute aantallen zoals weergegeven in grafiek 1, levert geen bewijs voor de hypothese dat commuun (non-neuter) daadwerkelijk de standaardvorm is.

Een van de opvallendste zaken die is geobserveerd bij het bestuderen van de verzamelde resultaten, zijn de antwoorden gegeven bij de tweeslachtige nomina. Voor deze categorie geldt in alle gevallen een voorkeur voor neuter genus. Het laagst scorende nomen is ‘pils’, wat op kansniveau is beantwoord door de participanten. Tabel 3 geeft een weergave van de verschillende nomina met een tweeslachtig karakter, omdat sommige nomina zowel in versie A als in versie B zijn opgenomen verschillen de absolute aantallen.

Tabel 3: resultaten voorkeur tweeslachtige nomina met de absolute aantallen voor de gemaakte keuze tussen neuter of non-neuter genus.

	De	Het
Aanrecht	0	20
Affiche	0	10
Katoen	2	18
Matras	2	18
Broodrooster	2	8
Ticket	2	8
Overtrek	3	10
Krat	5	15
Portiek	3	7
Filter	4	6
Deksel	7	13
Pils	5	5

Naar aanleiding van de keuzes zoals gepresenteerd in Tabel 3, lijkt de gestelde hypothese in ieder geval voor nomina die tot zowel neuter als non-neuter genus behoren, onjuist. De hypothese dat sprekers een voorkeur hebben voor non-neuter genus, kan niet worden ondersteund aan de hand van de gevonden resultaten.

5. DISCUSSIE

Om af te sluiten zal in dit hoofdstuk een antwoord geformuleerd worden op vraag die centraal staat dit onderzoeksvorstel. Verder zullen in dit hoofdstuk relevante observaties die aan bod zijn gekomen in de resultatensectie uitgebreid worden besproken, evenals mogelijke verklaringen voor deze resultaten. Tot slot zullen mogelijke verbeteringen die door het uitvoeren van de pilotstudie aan bod zijn gekomen, worden voorgesteld.

De manier waarop moedertaalsprekers van het Nederlands genus toewijzen aan Nederlandse nomina staat in dit onderzoek centraal. Om inzicht te verkrijgen in het proces van genustoewijzing zijn twee vragenlijsten opgesteld aan de hand van mogelijke invloedsfactoren op het proces van genustoewijzing. Voor genustoewijzing aan de hand van morfologische kenmerken geldt dat participanten vaker neuter correct toewijzen aan nomina, dan dat zij non-neuter correct toewijzen. In het licht van de hoofdvraag welke factoren een rol spelen bij geslachtstoewijzing, lijkt deze bevinding erop te wijzen dat morfologische kenmerken van het zelfstandige naamwoord weinig invloed hebben op het toewijzen van geslacht in het Nederlands.

Verder is er een poging de hoofdvraag te toetsen aan de hand van semantische factoren die een rol spelen bij genustoewijzing. Hieruit bleek dat participanten wanneer zij een context krijgen aangeboden, eerder geneigd zijn correct genus aan te wijzen voor de aangeboden nomina. Behalve een algemene voorkeur voor toewijzing van genus aan de hand van semantische categorie, is er ook een onderscheid te maken binnen de semantische categorieën. Voor pseudowoorden die personen of fruit omschreven ligt *de target response rate* het hoogst. In het geval dat pseudowoorden wél in context werden aangeboden, maar zonder duidelijke aanwijzing van semantische categorie, valt op dat er op kansniveau wordt beantwoord. Deze bevinding kan het idee dat participanten gokken ondersteunen.

Eerder besproken onderzoeken gericht op gender retrieval wezen in de richting van een voorkeur voor commuun genus of zelfs in de richting van commuun genus als standaardvorm. In de gestelde hypothese wordt er daarom uitgegaan van commuun genus als standaardvorm in het Nederlands. In de resultaten van deze pilot wordt voor deze hypothese echter op geen enkele manier bewijs gevonden. Het gegeven dat participanten in 59,8 % van alle gevallen kiezen wordt voor “het” als passend lidwoord, wijst eerder op een mogelijke voorkeur voor neuter genus.

Hoewel onderzoek van Van der Velde (2004) interessante resultaten biedt over de moeilijkheden die Nederlandse kinderen ondervinden met onzijdige nomina, blijkt uit de resultaten van dit onderzoek niet of er sprake is van een achterstand in genustoewijzing of dat de moeilijkheid zit bij het ophalen van geslacht uit het mentale lexicon. Aangezien Franse kinderen veel eerder correct gebruik kunnen maken van gender retrieval, lijken de moeilijkheden bij Nederlandse kinderen een probleem van *gender assignment*. Door de vergelijking van Franse en Nederlandse kinderen weten we immers dat kinderen al op jongere leeftijd in staat zijn genus op te halen uit hun lexicon. Wanneer we de gevonden resultaten linken aan het fenomeen van genustoewijzing, wijzen de resultaten op een mogelijk verschil tussen het gedrag van kinderen en volwassenen. De overgeneralisatie van non-neuter genus (zoals beschreven in Van der Velde (2004)) die bij kinderen is geobserveerd, zien we niet terug bij volwassen sprekers. De gevonden resultaten in deze pilotstudie suggereren dat het probleem dat kinderen tot hun zevende levensjaar ondervinden met neuter genus het resultaat is van te weinig opgedane kennis over de semantische categorie van een bepaald nomen.

Hoewel het uitgevoerde experiment geen bewijs biedt voor de gestelde hypothese, zijn er wel interessante inzichten verkregen aan de hand van deze pilotstudie. Ten eerste viel op dat in de gevallen waarin semantische categorie een aanknopingspunt zou kunnen bieden om een keuze te kunnen maken tussen genera, dit daadwerkelijk lijkt te gebeuren. Ten tweede lijken de verzamelde resultaten geen ondersteuning te bieden voor een standaardvorm voor Nederlandse nomina. Tot slot bieden de resultaten geen bewijs voor een overwegende invloed van morfologische factoren op het proces van genustoewijzing.

Uiteraard zijn er tijdens en na afloop van het uitvoeren van de pilotstudie een aantal beperkingen aan het licht gekomen die mogelijk een invloed hebben gehad op de uitkomsten van deze pilotstudie. Om te beginnen zou het feit dat de participanten de keuze tussen *de* en *het* beide als “gelijke keuze” in de vragenlijst kregen aangeboden, kunnen zorgen voor een beïnvloeding van de keuze. Het aanbieden van enkel ‘de terment’ met de vraag of dit correct is of niet, zou een manier kunnen zijn om dit probleem te kunnen ondervangen. Een andere tekortkoming in vragenlijst versie A, is het ontbreken van een gerandomiseerde volgorde van de lidwoorden in de woordenlijst. Het feit dat ‘het’ zich in alle gevallen dichterbij het nomen bevindt, zou participanten kunnen primen om voor de neuter optie te kiezen.

Tot slot zijn er een aantal zaken die van belang zijn voor de interpretatie van de gevonden resultaten. Omdat de pilot van dit onderzoek gericht is op moedertaalsprekers van het Nederlands, zijn alle participanten sprekers van het Standaard Nederlands en zijn dialectsprekers uitgesloten van deelname. Hierdoor kunnen er geen conclusies worden getrokken over verschillen tussen sprekers in het licht van dialect of andere regionale factoren. Daarbij komt dat dit onderzoeksvoorstel gericht is op lidwoorden als indicator van nominaal genus, waardoor er geen er volledig beeld is geschetst van genus in het Nederlands. Het laatste punt om in acht te nemen bij de interpretatie van de resultaten, zijn dat er in dit onderzoeksvoorstel alleen semantische categorie en morfologische kenmerken bestudeerd zijn als factoren die een rol kunnen spelen bij genustoewijzing in het Nederlands. Voor onderzoek op grotere schaal is een derde versie van een vragenlijst een optie die het proces van genustoewijzing aan de hand van fonologische kenmerken kan belichten.

Wanneer het voorgestelde onderzoek naar nominale genustoewijzing op grotere schaal zou worden uitgevoerd is het belangrijk om rekening te houden met het feit dat genustoewijzing aan zelfstandige naamwoorden een proces is dat voor alle sprekers van een taal met nominaal geslacht relevant is. Een pilotstudie uitgevoerd onder 20 moedertaalsprekers van het Nederlands kan dus op geen enkele manier een doelgroep van deze enorme omvang representeren. Onder andere om deze reden kunnen gevonden resultaten en de interpretatie van deze resultaten niet worden gegeneraliseerd. Voor grootschaliger onderzoek is een representatieve steekproefgrootte van belang om conclusies te kunnen trekken over genustoewijzing in het algemeen.

6. REFERENTIES

- Audring, J. (2009). *Reinventing Pronoun Gender*. Doctoral Dissertation, Vrije Universiteit Amsterdam. LOT Dissertation Series 227.
- Blom, E., Polišenská, D., & Weerman, F. (2008). Articles, adjectives and age of onset: the acquisition of Dutch grammatical gender. *Second Language Research*, 24(3), 297–331.
- Booij, G. (2005). Morphology and the tripartite parallel architecture of the grammar. In Maria Grossmann & Anna-Maria Thornton (eds.), *La formazione delle parole*, Roma: Bulzoni 109-125.
- Booij, G. & Audring, J. (2009). Genus als probleemcategorie. *Taal en Tongval*, 22, 13-37.
- Booij, G. & Van Santen, A. (1995). *Morfologie: De woordstructuur van het Nederlands*. Amsterdam: Amsterdam University Press.
- Clahsen, H. & Muysken, P. (1986). The availability of Universal Grammar to adult and child learners: A study of the acquisition of German word order. *Second Language Research*, 2, 93-119.
- Corbett, G. G. (1991). *Gender*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Geerts, G. (1966). *Genus en geslacht in de Gouden Eeuw*. Brussel: Belgisch Interuniversitair Centrum voor Neerlandistiek
- Geerts, G., Haeseryn, W., de Rooij, J. & van de Toorn, M. C. (1984). *Algemene Nederlandse Spraakkunst*. Groningen: Wolters-Noordhoff.
- Hockett, C. F. (1958). *A course in modern linguistics*. New York: Macmillan.
- Jackendoff, R. (2002). *Foundations of Language: Brain, Meaning, Grammar, Evolution*. Oxford: Oxford University Press
- Kolkman, M. (2011). ‘De Paard Kijkt naar ons’: Hoelang heeft het lidwoord het nog? *Onze Taal*, 11, 318-319.
- Kraaikamp, M. (2017). *Semantic versus lexical gender. Synchronic and diachronic variation in Germanic gender agreement*. Utrecht: LOT Dissertations.
- Schwichtenberg, B. & Schiller, N. O. (2004). Semantic gender assignment regularities in German. *Brain and Language*, 90, 326–337.
- Unsworth, S. (2008). Age and input in the acquisition of grammatical gender in Dutch. *Second Language Acquisition*, 24, 365-396.
- Van Berkum, J. J. A. (1997). Syntactic processes in speech production: The retrieval of

Grammatical gender. *Cognition*, 64, 115–152.

Van der Velde, M. (2004). L'acquisition des déterminants en L1: Une étude comparative entre le français et le néerlandais. *Acquisition en Interaction en Langue Etrangère*, 21, 9–36.

7. BIJLAGEN

7.1 BIJLAGE A

Versie A

Informatie participant

Geslacht: _____

Leeftijd: _____

Dialectspreker: Nee / Ja, namelijk; _____

Instructie

Voor dit onderzoek is het belangrijk dat uw enige moedertaal Nederlands is. Wanneer u geen moedertaalspreker van het Nederlands bent, of meer dan een moedertaal hebt, kunt u niet deelnemen aan dit onderzoek.

Onderstaande lijst bevat 60 woorden waarvoor telkens twee keuzes mogelijk zijn. Bekijk de opties en kies welk van de twee volgens u de juiste is. Wanneer u het gevoel heeft dat er twee opties juist zijn, kies dan alsnog de optie die uw voorkeur heeft.

Bedankt voor het deelnemen aan dit onderzoek!

Woordenlijst versie A

De / het aanrecht	Een mooi sierraad / sieraad
De / het gedrat	De / het filter
Adellijk / adelijk	De / het gevark
De / het katoen	De / het goal
De / het aarnis	Ommelet / omelet
Daarentegen / daarintegen	De / het guriiek
De / het affiche	De / het hebang
De / het apparaat	De / het helding
De / het bedrik	De / het krat
De / het bedrum	Abonnee / abbonee
De / het bretnis	De / het hepelheid
De / het broodrooster	De / het jerziek
Interview / interview	De / het ontmik
De / het deksel	Een schitterend / schitterende gebrek
De / het derfheid	De / het klopnis
De / het ergisme	De / het kombode
De / het factuur	De / het matras

Lineaal / liniaal
De / het ontlang
De / het overtrek
De / het ontpaf
Parralel / parallel
De / het ontvaks
De / het gekleurde mozaïek
De / het pils
De / het plafond
De / het plovement
De / het portiek
De / het pranij
De / het tegrang
Te alle tijden / ten alle tijden

De / het temserij
De / het terment
De / het tervisme
De / het ticket
Gedachtengang / gedachtegang
De / het utriek
De / het verkansie
De / het verkum
De / het verlerica
De / het zalica
De / het zout
Frikandel / frikadel

BIJLAGE A.1: RESULTATEN VERSIE A

Woord	De	Het	TR	TR%
Utriek	2	8	De	20
Zalica	3	7	De	30
Goal	5	5	De	50
Jerziek	5	5	De	50
Verlerica	5	5	De	50
Aarnis	6	4	De	60
Factuur	6	4	De	60
Guriek	6	4	De	60
Bretnis	7	3	De	70
Klopnis	7	3	De	70
Pranij	7	3	De	70
Temserij	7	3	De	70
Kombode	8	2	De	80
Verkansie	8	2	De	80
Derfheid	10	0	De	100
Helding	10	0	De	100
Hepelheid	10	0	De	100
Katoen	0	10	De/Het	0
Affiche	0	10	De/Het	0
Matras	0	10	De/Het	0
Broodrooster	2	8	De/Het	0
Ticket	2	8	De/Het	0

Krat	3	7	De/Het	0
Overtrek	3	7	De/Het	0
Portiek	3	7	De/Het	0
Filter	4	6	De/Het	0
Deksel	5	5	De/Het	0
Pils	5	5	De/Het	0
Aanrecht	0	10	De/Het	0
Gevark	0	10	Het	100
Ontmik	0	10	Het	100
Plafond	0	10	Het	100
Terment	0	10	Het	100
Gedrat	1	9	Het	90
Apparaat	1	9	Het	90
Ergisme	1	9	Het	90
Ontpaf	1	9	Het	90
Plovement	1	9	Het	90
Bedrik	2	8	Het	80
Ontlang	2	8	Het	80
Ontvaks	2	8	Het	80
Verkum	2	8	Het	80
Bedrum	3	6	Het	60
Hebang	3	7	Het	70
Tervisme	3	7	Het	70
Tegrang	7	3	Het	30

7.2 BIJLAGE B

VERSIE B

Informatie participant

Geslacht: _____

Leeftijd: _____

Dialectspreker: Nee / Ja, namelijk; _____

Instructie

Voor dit onderzoek is het belangrijk dat uw enige moedertaal Nederlands is. Wanneer u geen moedertaalspreker van het Nederlands bent, of meer dan een moedertaal hebt, kunt u niet deelnemen aan dit onderzoek.

Zelfstandige naamwoorden zijn woorden waarmee zowel personen als abstracte en concrete zaken mee kunnen worden aangeduid. Deze woorden komen vaak voor met een lidwoord *de*, *het* of *een*. Onderstaande korte verhalen bevatten een aantal zelfstandige naamwoorden waarvoor nog een keuze gemaakt moet worden voor het passende lidwoord. De keuze bestaat uit *de* of *het*. Wanneer u het zelfstandige naamwoord niet herkent, kies dan de optie waarvan u denkt dat deze juist is.

Bedankt voor het deelnemen aan dit onderzoek!

Korte verhaaltjes versie B

1. Er was eens in een land heel ver hier vandaan een zeppel. (1) *De / het zeppel* woonde in een groot kasteel en was dol op koken. (F) *De / het kasteel* waarin hij woonde had een grote keuken waarin hij uren besteedde om de lekkerste maaltijden te bereiden. Zijn lievelingsgroente was (2) *de / het padrofon*, een vrucht waarmee hij geweldige fruitsalade maakte. Wanneer hij deze salade maakte, kwamen zeppels uit alle windrichtingen om te proeven van zijn

specialiteit. Op zulke dagen, wanneer er visite kwam, zette hij een krat op (3) *de / het aanrecht*. (4) *de / het krat* laadde hij vol met de meest exotische vruchten als (5) *de / het klemel* en (6) *de / het vrimbo*. Deze lagen dan in enorme stapels soms wel tot aan (7) *de / het plafond*. Wanneer alle zepfels aan de grote ronde tafel zaten, diende de vrolijke kok (F) *de / het fruitige hoofdgerecht* op. Tijdens het optillen van (8) *de / het deksel* riep hij dan: "Vergeet (9) *de / het zout* niet!" want iedereen met een beetje verstand van zepfels weet, dat elke zepfel zout op zijn fruit eet.

2. Wanneer de wind uit (F) *de / het Noorden* komt, spelen de zepfels graag *stret*. (0) *De / het stret* is een eeuwenoud spel dat al sinds jaar en dag gespeeld wordt in kleine teams. Alle teams hebben twee verdedigers en een *mieuws*. (11) *De / het mieuws* heeft als zware taak om (F) *de / het bal* die is gemaakt van *bruk* in (12) *de / het goal* te slaan. (13) *De / het bruk* waarvan deze bal is gemaakt is zeer zeldzaam door zijn dichtheid, wat inhoudt dat de bal soms wel evenveel weegt als de spelers zelf. Langs de lijn staat (F) *de / het publiek* zingend los te gaan met een pilsje in hun linkerhand. Hun liederen gaan over de heersers van hun land; (14) *de / het hurbo* en zijn vrouw. Hun rechterhand houden zepfels immer vrij, zodat ze (15) *de / het berfst* kunnen vangen die na afloop in het publiek wordt geworpen. De gelukkige zepfels die (F) *de / het pronkstuk* hebben weten te vangen, mogen een leven lang op hun allerhardst de liederen van de hoogste toren zingen.
3. Op de eerste dag van de maand mei leggen alle *bindo's* een ei. Op deze dag stond ook dit jaar (16) *de / het dulp* in bloei en verwarmt de lentezon (F) *de / het oppervlak*. (17) *De / het bindo* legt het liefst eieren in een nestje gebouwd van dunne takjes van (18) *de / het sjet*. Wanneer de eitjes uitkomen werkt zowel het mannetje als het vrouwtje mee om (19) *de / het bereld* groot te brengen.
4. Op de markt in Honolulu staan honderden koopmannen bij kraampjes vol met handelswaar. Helemaal achteraan op de markt heeft (20) *de / het stalp* het het

drukst. Hij verkoopt (21) *de / het katoen* van de beste kwaliteit, maar ook veren en papier. Onder (22) *de / het klatel* staan mensen in de rij, een vrouw roept: “Laatst kocht ik hier een matras omdat ik dacht dat (23) *de / het matras* van Honolulaanse kwaliteit was, maar al bij thuiskomst zat er een diepe kuil in (F) *de / het midden* en in (24) *de / het overtrek* zat zelfs een vlek! Iedereen die hier iets koopt is gek!” De koopman schrikt van deze aantijgingen en reageert: “Het is uw eigen schuld! Ik zei immers nog dat u beter voor een matras van glanzend aarwas kon gaan. (25) *De / Het aarwas* dat ik verkoop deukt namelijk niet, maar dat is mosterd na de maaltijd want geld terug krijgt u niet! De vrouw draait zich om en zegt tegen de rest: “Ga naar hiernaast! Daar hebben ze tenminste matrassen van vas. En wat ik onlangs heb vernomen: (26) *de / het vas* van die kraam is zo sterk, dat zelfs wanneer er een olifant op slaapt er geen deuken in komen.”

NB: In de vragenlijst die verstuurd zijn naar de participanten zijn vermeldingen van de getallen en het voorkomen van een filler verwijderd.

BIJLAGE B.1: RESULTATEN VERSIE B

Woord	De	Het	TR	TR%	Semantische Categorie Target
Zeppel	9	1	De	90	Persoon
Padrofon	8	2	De	80	Fruit
Klemel	9	1	De	90	Fruit
Vrimbo	10	0	De	100	Fruit
Mieuws	8	2	De	80	Persoon
Goal	3	7	De	0	Nvt
Dulp	7	3	De	70	Plant
Bindo	8	2	De	80	Dierennaam (Vogel)
Sjet	5	5	De	50	Plant
Stalp	8	2	De	80	Persoon
Berfst	10	0	De/Het	0	Nvt
Bereld	5	5	De/Het	0	

Katoen	2	8	De/Het	0	
Klatel	5	5	De/Het	0	
Matras	2	8	De/Het	0	
Overtrek	0	10	De/Het	0	
Aanrecht	0	10	De/Het	100	
Krat	2	8	De/Het	80	
Deksel	4	6	De/Het	60	
Zout	1	9	Het	90	
Stret	2	8	Het	80	Spel
Bruk	3	7	Het	70	Materiaal
Aarwas	3	7	Het	70	Materiaal
Vas	3	7	Het	70	Materiaal
Plafond	0	10	Het	100	